

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ISSN 2524-0609

Серія

ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Збірник наукових праць

Випуск 1(56)

Ужгород – 2025

**Науковий вісник Ужгородського університету. Серія:
«Педагогіка. Соціальна робота». Випуск 1 (56) ' 2025**

– науково-практичний журнал у галузі педагогіки, в якому висвітлюються актуальні питання методології та історії педагогіки, теорії і практики навчання, теорії і практики виховання, теорії і методики професійної освіти, соціальної педагогіки, соціальної роботи, сучасних педагогічних технологій та інших галузей педагогічної науки.

Редакційна колегія

Головний редактор: Бартош Олена – кандидат педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Заступник головного редактора: Козубовська Ірина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Члени редколегії:

Воротникова Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка (Україна)

Голоніч Ян – доктор філософії у галузі соціальної роботи, Університет Коменського в Братиславі (Словаччина)

Данко Дана – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Канюк Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Кузьма Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти; Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Микитенко Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Олексюк Наталія – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Україна)

Опачко Магдаліна – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Оросова Рената – доктор філософії у галузі педагогіки, Кошицький університет імені Павла Йозефа Шафарика (Словаччина)

Повідайчик Оксана – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Попадич Олена – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Попович Анна – кандидат соціологічних наук, доцент, Ужгородський національний університет (Україна)

Розлуцька Галина – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Сміла Йоанна – доктор педагогічних наук, доцент, Жешувський Університет (Польща)

Сокол Мар'яна – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний медичний університет імені І.Я.Горбачевського (Україна)

Станчак Ярослав – доктор філософії у галузі соціальної роботи, доцент, Університет Коменського в Братиславі (Словаччина)

Станчіене Далія Марія – доктор гуманітарних наук, професор, Клайпедський університет (Литва)

Ткаченко Павло – кандидат педагогічних наук, доцент, Житомирський національний агроєкологічний університет (Україна)

Товканець Ганна – доктор педагогічних наук, професор, Мукачівський державний університет (Україна)

Товканець Оксана – доктор педагогічних наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Шандор Федір – доктор філософських наук, професор, Ужгородський національний університет (Україна)

Шемпрух Йоланта – доктор педагогічних наук, професор, Жешувський Університет (Польща)

Шищенко Інна – кандидат педагогічних наук, доцент, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка (Україна)

Рецензенти:

Леврінц Маріанна – доктор педагогічних наук, професор

Мешко Галина – доктор педагогічних наук, професор

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації KR-2024-02178 від 27.06.2024 р.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції Серія 3м №32 від 31 травня 2006 р.

Засновник і видавець:

Ужгородський національний університет, Україна, 88000, м.Ужгород, пл.Народна, 3. Видавництво: вул. Капітульна, 18; e-mail: goverla-print@uzhnu.edu.ua

Адреса редакції:

88017, м.Ужгород, вул.Університетська, 14, факультет суспільних наук, кім.218

e-mail: olena.bartosh@uzhnu.edu.ua

Сайт: <http://www.visnyk-ped.uzhnu.edu.ua>

Збірник наукових праць видається з березня 1998 р., двічі на рік.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020 р. (додаток 4) збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки; 012 – Дошкільна освіта; 013 – Початкова освіта; 014 – Середня освіта (за предметними спеціальностями); 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями); 016 – Спеціальна освіта; 231 – Соціальна робота).

Збірник представлено у наукометричних базах даних, репозитаріях та пошукових системах: Google Scholar (США); Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського (Україна); Index Copernicus – ICV 2023: 87.04 (Польща)

Рекомендовано до друку Вченою Радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол №5 від 5 травня 2025 року

УДК 371; 378; 364

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2025. Випуск 1 (56). 284 с.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY
«UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»

SCIENTIFIC BULLETIN OF
UZHHOROD UNIVERSITY

ISSN 2524-0609

Series

PEDAGOGY

SOCIAL WORK

Collection of Scientific Works

Issue 1 (56)

Uzhhorod – 2025

Санжаровець Валентина, Петренко Тетяна, Новікова Наталя. ПРОФЕСІЙНА САМОВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	205
Смагін Ігор, Смагіна Таїса. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ОРІЄНТИРИ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 2030	211
Солнишкіна Аліна. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ (ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ КАФЕДРИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА)	217
Сорокіна Наталія, Сорокіна Людмила. ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	223
Спіріна Тетяна, Лехолетова Марина, Лях Тетяна. ГУМАНІТАРНІ ПРОГРАМИ ДОПОМОГИ ВРАЗЛИВИМ ГРУПАМ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ	228
Стойка Мирослав, Петечук Юлія. ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ	234
Тарнопольська Ольга. СТВОРЕННЯ ДОСТУПНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВИКОРИСТАННЯ АДАПТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	240
Товканець Ганна. ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА НА УРОКАХ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	245
Товканець Оксана, Зубик Сергій. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ.....	250
Цюняк Оксана, Качак Тетяна, Близнюк Тетяна. ЦИФРОВА ПЕДАГОГІКА У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	255
Чжан Ліцун, Пришляк Оксана, Кошівка Людмила. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ТЕОРЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ	259
Чурсінов Данило. ФОРМУВАННЯ ШІ-ГРАМОТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	264
Шестакова Катерина. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В УСТАНОВАХ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПОЛЬЩІ: ДОСВІД І МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	268
Шостацька Марія. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ	274
Щербина Сергій, Новак Тетяна, Гносвой Юрій. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НАРКОЗАЛЕЖНИХ ОСІБ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ.....	278

УДК 37.014.373/.3/.5 (477)
DOI: 10.24144/2524-0609.2025.56.245-249

Товканець Ганна Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівський державний університет, м.Мукачеве, Україна
tovkanec2017@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6191-9569>

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Психологічний комфорт та безпека сприяють удосконаленню навчального процесу, підвищенню у школярів рівня мотивації до навчання, зняття психологічних бар'єрів, спрямування енергії на освіту. Мета статті: виявити форми і методи педагогічної діяльності щодо забезпечення психологічного середовища через проведення інноваційних уроків мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі. Використано методи наукового пошуку: вивчення наукових досліджень – для з'ясування теоретичних відомостей щодо формування безпечного освітнього середовища у початковій школі, зокрема на уроках мовно-літературної освітньої галузі; систематизація – для виявлення особливостей застосування інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі; прогностичний – для визначення перспектив розвитку безпечного освітнього середовища у початковій школі. Обґрунтовано організацію безпечного освітнього середовища у навчальному закладі на уроках мовно-літературної освітньої галузі як активне попередження проблемного, деструктивного розвитку учня в школі; ефективного застосування відповідних методик навчання. Систематизовано вимоги до уроку з мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі щодо забезпечення позитивного психологічного безпечного середовища.

Ключові слова: безпечне психологічне середовище, мовно-літературна освітня галузь, методи навчання, початкова школа, урок.

Вступ. Освітнє середовище – невід'ємна частина соціального світу людини. На розвиток особистості дитини та підтримання її психічного здоров'я впливає психологічно комфортне та безпечне середовище закладу освіти. Психологічний комфорт та безпека сприяють удосконаленню навчального процесу, підвищенню у школярів рівня мотивації до навчання, зняття психологічних бар'єрів, спрямування енергії на освіту. Психологічна безпека, на думку Е.Берне, – це вид безпеки особистості, яка зумовлена її прагненням не втратити повагу, власну соціальну значимість, а також не завдати комусь шкоди [14, с.15]. Фундаментальна цінність системи освіти – це особистість кожного учасника навчального процесу, зокрема дитини. Якщо дитина не перебуває у стані психологічної захищеності, то вона не зможе повноцінно реалізуватися в суспільстві, знизяться її можливості вирішувати різні життєві проблеми. Саме ця категорія учасників освітнього процесу сьогодні більше за інших потребує психологічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невірішеної раніше частини загальної проблеми. Питання організації безпечного освітнього середовища відображено у наукових дослідженнях Е.Берне [14], В.Вітюка [2], Т.Деміракі [8], Н.Казмірчук [4], Г.Товканець [1; 10; 11] та інших дослідників. У роботах Н.Казмірчук [2], А.Луцук [6] розглядається можливість збереження психічного здоров'я за наявності психологічного безпечного середовища. Педагогічні умови забезпечення здоров'язберігаючого середовища закладу освіти вивчала О.Товканець [12], яка акцентувала увагу на вимогах до уроків у початковій школі: середня тривалість та частота чергування різних видів навчальної діяльності; використання на уроці методів, що сприяють активізації ініціативи та творчого самовираження учнів; наявність у змістовній частині уроку питань, пов'язаних зі здоров'ям і здоровим способом життя; наявність на уроці мотивації до навчальної діяльності та емоційних розрядок. В.Курило, О.Караман, В.Степаненко [5] наголошували на особливостях застосування критичного

мислення і протидії маніпулятивному впливу в контексті безпеки особистості в інформаційно-психологічному вимірі кризових соціальних ситуацій. Вироблення нової парадигми розуміння, опрацювання і критичне сприйняття інформації авторами представлено як нагальну вимогу розвитку сучасного суспільства, що характеризується інтенсифікацією інформаційно-психологічних загроз. В.Вітюк [2], В.Поуль, О.Малєєва, О.Стягунова, А.Сазонова [3, с.17] та інші відзначають, що важливо, щоб зміст навчальних занять був цікавим, вчителі використовували нові форми та прийоми навчання. Вплив позитивного освітнього простору та творчих завдань на уроках мовно-літературної освітньої галузі на розвиток особистості частково розглядається у роботах Т.Деміракі [8], Г.Товканець, Ю.Сідор [11], Т.Хорошковської-Носач [13] та інших авторів.

Мета статті: виявити форми і методи педагогічної діяльності щодо забезпечення психологічного середовища через проведення інноваційних уроків мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі.

Для з'ясування поставленої мети використано різні **методи наукового пошуку:** вивчення наукових досліджень – для з'ясування теоретичних відомостей щодо формування безпечного освітнього середовища у початковій школі, зокрема на уроках мовно-літературної освітньої галузі; систематизація – для виявлення особливостей застосування інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі; прогностичний – для визначення перспектив розвитку безпечного освітнього середовища у початковій школі; узагальнення – для формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах розвитку суспільства психологічне здоров'я людини розглядається не лише як соціальний та індивідуальний ресурс, а й як головний показник його прогресу та цивілізованості, як ознака гармонійного розвитку та комфортного середовища для самовираження кожної особистості. Психологічно безпечне

освітнє середовище формується внаслідок тривалої системної та комплексної, спеціально організованої психолого-педагогічної роботи. Результат такої роботи проявляється, якщо забезпечено наступні умови: гуманістична система освіти у закладі; єдиний освітній та виховний простір у найближчому до освітнього закладу середовищі; особистість учня включена в освіту як суб'єкт цього процесу. Зазначимо, що важливими для учня є спільноти, які задовільняють потреби міжособистісного спілкування, відносини засновані на розумній вимогливості та поважному ставленні один до одного.

На основі аналізу результатів наукових досліджень [4; 5; 8; 11; 12; 14] можна визначити, що організація безпечного освітнього середовища у навчальному закладі можлива за активного попередження проблемного, деструктивного розвитку учня в школі; ефективного застосування відповідних методик у ситуації стресу; наявності психологічно та педагогічно компетентних педагогів, інших учасників освітнього процесу, а також самих учнів. Психологічно безпечне освітнє середовище може бути результатом лише комплексної, системної, спеціально організованої психолого-педагогічної роботи в закладі освіти, яка має гуманістичний характер, має єдиний освітній та виховний простір, де учень є суб'єктом освітнього процесу. Модель психологічно безпечного освітнього середовища закладу освіти включає захищеність від психологічного насильства; референтну значущість оточення; задоволеність в особистісно-довірчому спілкуванні [8; 12]. Величезне значення для формування у дітей молодшого шкільного віку основ безпечної поведінки має виховання почуття власної гідності та забезпечення емоційно-позитивного ставлення до себе, що є основою структури самосвідомості дитини. Е.Берне [14], В.Вітук [2], В.Поуль та А.Сазонова [3], О.Товканець [12] визначають необхідність педагогічної підтримки позитивної саморегуляції та коригування соціально небезпечних форм поведінки.

Забезпечити психологічну безпеку в освітньому середовищі можна на різних рівнях, зокрема особистісному. Фахівці називають види загроз психологічній безпеці освітнього середовища, серед яких: психологічне насильство у взаємодії; невизнання значимості освітнього середовища; нерозвинена система психологічної допомоги в освітньому закладі; наявність емоційного вигорання освітян. Наслідками відсутності психологічної безпеки освітнього середовища можуть бути прояви емоційного дискомфорту; відсутність власної точки зору; занижена самооцінка; нерозуміння особистих проблем та труднощів інших у найближчому оточенні тощо. Таким чином, психологічно безпечне освітнє середовище у початковій школі – це таке середовище, в якому учасники позитивно ставляться до нього, володіють високим рівнем задоволеності середовищними характеристиками закладу освіти та захищені від психологічного насильства [11, с.228].

Одним із факторів формування комфортного психологічного середовища в умовах Нової української школи для діяльності молодших школярів є уроки, зокрема уроки мовно-літературної освіти в галузі. Вміле їх застосування інтенсифікує процес формування особистості школяра, дозволяє як спонукати до активної навчальної діяльності, так і впливати на мотивацію, створення сприятливого психологічного клімату у дитячому колективі.

Потенційні можливості щодо формування безпечного психологічного середовища у початковій школі

мають уроки мовно-літературної освітньої галузі, на яких на основі застосування інноваційних підходів і методів може здійснюватися розвиток мотивації та підкріплення інтересу до навчання. Розглянемо деякі інноваційні форми організації навчальної діяльності у початковій школі

Урок «Пресконференція». Метою такого уроку може бути повторення і систематизація матеріалу з тем української мови або читання. Урок може складатися із чотирьох блоків: відповіді «співробітників» прес-центру на запитання «журналістів»; підготовка та оформлення редакційних завдань: кожен «журналіст» на основі отриманих відповідей на своє запитання пише замітку до журналу; звіт про виконану роботу; підбиття підсумків та випуск «експрес-газети».

Урок-змагання. Мета: вироблення умінь вирішувати завдання різних типів. До уроку заздалегідь формуються команди та журі. Журі підбирає завдання, готує обладнання для постановки експериментів та матеріал для коротких повідомлень на тему. Структурними компонентами можуть бути: розминка (вирішення командами завдань); демонстрація досвіду (пояснення суті і змісту); конкурс капітанів (вирішення експериментальних завдань); конкурс команд (самостійне вирішення творчих завдань). Завершується урок підбиттям підсумків та оголошенням команди переможців.

Уроки «КВК». Мета: повторення тих чи інших розділів програми. Структурні елементи: розминка (завдання - скласти розповідь за вивченою темою, коли один учень починає розповідь, інший продовжує тощо); конкурс «перевірка домашнього завдання» (презентація головного у темі); вирішення завдань із вибором відповіді; конкурс «Угадай» (один учень з команди виходить з класу, а коли повертається, інші прикладами та натяками підказують, яке поняття, що входить до цієї теми, було загадано); конкурс «артистів» та «художників» («художники команди» виходить з приміщення класу, демонстратор показує експеримент і пояснює його, можна запросити «художника», і для нього «артист» пантомімою зображує досвід, «художник» має його розпізнати та зобразити малюнком); заключний етап – підбиття підсумків. Яскраво запам'ятовуються уроки, які проводять учні. Педагог умовно призначає (або учні обирають) «чергового вчителя», який має скласти питання для обговорення. На наступному уроці клас ділиться на «учнів» та «вчителів». На першому етапі (5-6 хв.) «вчителі» тихо здійснюють опитування своїх «учнів» (кожен – одного) і виставляють оцінку. На другому етапі (теж 5 – 6 хв) всі відтворюють письмово пояснення.

Урок «Аукціон». Мета: у цікавій формі здійснити повторення теми, показати можливості практичного застосування знань. Структура цього уроку може бути така: привітання; повторення під час опитування основних питань; пояснення правил аукціону; «продаж» предметів; музична пауза; продовження «продажу», музичний фінал; підсумки. За демонстраційним столом знаходяться ведучі в імпровізованих костюмах. Перед ними – велика дзига, а навколо неї колом розташовані предмети, що продаються. Ведучий запускає дзигу, стрілка вказує, який саме предмет «продаватиметься». Покупці, які бажають придбати цей предмет, повинні зазначити зв'язок із пройденою темою та здійснити опис цього предмета.

Урок «Заочна або віртуальна екскурсія». Заздалегідь готується матеріал, фотографії тощо. Клас розбивається на три екскурсійні групи, кожна з яких

одержує комплект фотографій або частину відеоматеріалу. Групи пчергово проводять екскурсію «своїми» локаціями. Закінчується заняття «аукціоном» ділових ідей, педагогічне значення яких полягає в тому, що учні навчаються формулювати ідеї, презентувати їх, розширюється активний і пасивний словниковий запас, формується певний тип позитивного соціального середовища.

Урок-концерт. Можна провести його як урок узагальнення – запропонувати учням створити драматичну групу, вокальний ансамбль та групу читців, попросити кожного вивчити вірш. Діти декламують почергово. Між виступами – невеликі паузи, коли музика звучить, на планшетах з'являються репродукції картин вітчизняних художників. На уроках-концертах відроджується забутий жанр мистецтва – мелодекламація.

Урок-анкетування. На уроках зв'язного мовлення можна запропонувати учням розробити анкету щодо психологічного комфорту у класі. Питання, сформульовані на основі інтерактивної роботи в групах та публічного обговорення їх в класі. Молодші школярі активно виконують таку роботу, ініціюють види завдань та формулювання запитань, наприклад «Чи маєш бажання спілкуватися з однокласниками перед уроками і під час перерви?», «Чи потребуєш ти допомоги вчителя в організації спілкування з однокласниками?», «Перебування в школі є для тебе: приємним; неприємним; нейтральним» та інші.

Важливо, що на уроці з мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі учні самостійно, але під керівництвом вчителя розробляють питання анкети, правильно у відповідності до норм літературної української мови формулюють їх, проводять процедуру анкетування, визначають результати [9]. Це забезпечує усвідомлення учнями молодшого шкільного віку важливості спільної роботи та позитивних настроїв і задоволення за виконану командну роботу.

Наголосимо на *методі ситуаційного аналізу*, що передбачає розробку моделі реальної конкретної ситуації, яка відображає комплекс знань і практичних мовленнєвих і читацьких умінь і навичок, які здобувачам освіти потрібно отримати; при цьому вчитель виступає у ролі ведучого, що генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, стає регулятором процесу співтворчості. Безперечною перевагою методу ситуаційного аналізу є не тільки здобуття знань та формування практичних навичок, а й розвиток системи цінностей здобувачів освіти, ціннісних позицій, життєвих установок, своєрідного світовідчуття та світоперетворення. Одночасно метод ситуаційного аналізу виступає як спосіб мислення учня, його особлива парадигма, що дозволяє інакше думати і діяти, оновлювати свій творчий потенціал [10, с.177].

Серед багатьох факторів, які забезпечують оптимальний рівень психічного та фізичного здоров'я дитини, важливим є раціональний режим діяльності освітньої установи. Основним принципом правильної організації режиму дня освітньої установи є відповідність віковим психофізичним особливостям школяра. Ми пропонуємо враховувати, що у початковій школі: інноваційні уроки слід використовувати як підсумкові під час узагальнення та закріплення знань, умінь та навичок учнів; надто часто застосування подібних форм організації навчального процесу недоцільно, оскільки це може призвести до втрати стійкого інтересу до навчального предмета та процесу навчання; інноваційному уроку має передувати ретельна підготовка та, насамперед, розробка системи конкретних цілей навчання та виховання; при ви-

борі форм інноваційних уроків вчителю необхідно враховувати специфічні особливості класу в цілому та окремих учнів; важливо інтегрувати зусилля вчителів під час підготовки спільних уроків; у проведенні інноваційних уроків керуватися принципом «з дітьми та для дітей», ставлячи однією з основних цілей – створення психологічного комфорту та виховання учнів в атмосфері добра, творчості, радості.

На основі результатів наукових досліджень [4; 8; 9; 10; 13] нами систематизовано вимоги до уроків з мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі:

1. Позитивний початок та закінчення уроку, що забезпечує піднесений емоційний настрій учнів (використання позитивних установок на успіх у діяльності: «У мене все вийде». «Я впораюся»).

2. Проведення на уроці різноманітних валеологічних пауз, дихальної гімнастики, самомасажу, вправ, спрямованих на підтримку у школяра високого рівня працездатності та підвищення стійкості до стресів.

3. Пояснення нового матеріалу з опорою на суб'єктивний досвід учня на основі технології особистісно орієнтованого навчання, застосування дозованих різноманітних завдань для самостійної роботи, що має творчий характер.

4. Включення у зміст уроків вправ, текстів, завдань, що забезпечують формування усвідомлення важливості освіти і навчання та збереження психологічного здоров'я.

5. Застосування інноваційних форм організації освітньої діяльності та методів навчання, які сприяють демонстрації учнями знань, отримання нової інформації. У процесі такого уроку не виникає емоційного дискомфорту, негативних чинників при вивченні письма, читання, слухання, переказу, роботи з наочними посібниками та підручниками тощо.

6. Використання на уроках мовно-літературної освітньої галузі методів, що сприяють активізації ініціативи та творчого самовираження учнів, які дозволяють їм бути суб'єктами навчальної діяльності, методів, спрямованих на самопізнання та розвиток інтелекту, емоцій, спілкування, уяви, самооцінки та взаємооцінки.

7. Створення умов для позитивної мотивації учнів до навчальної діяльності на уроці: розвитку інтересу до занять і до мовного і мовленнєвого навчального матеріалу, прагнення більше дізнатися, радіти від активності.

8. Створення сприятливого психологічного клімату на уроці, який є одним із показників успішності його проведення, який виявляється у заряді позитивних емоцій, отриманих школярами та самим учителем, що визначає позитивний вплив освітнього середовища на психологічний стан учнів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відповідно до закону України «Про освіту» та Державного стандарту початкової освіти здоров'я школярів віднесено до пріоритетних напрямів державної політики. Застосування інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі сприяє зміцненню та оздоровленню соціально-психологічного клімату, оптимізації навчального процесу, підвищенню якості навчання учнів, мотивації до здорового способу життя. *Перспективами* подальших досліджень можуть бути питання створення методичного банку, до якого б увійшли плани уроків і позакласних заходів з використанням фонетичних, морфологічних та орфоепічних вправ та їх вплив на організацію безпечного освітнього середовища у закладі освіти.

Список використаної літератури

1. Біличко В.А., Товканець Г.В. Освітнє середовище як дидактичний ресурс ефективності навчання. Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 жовтня 2022 р., м.Мукачеве) / Ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачеве: Вид-во МДУ, 2022. С.53–54.
2. Вітюк В.В. Психолого-педагогічна підтримка особистості в умовах сучасного освітнього середовища. Безпечне освітнє середовище як умова навчання, соціалізації та самореалізації дитини: зб. ст. наук.-практ. конф. (29 березня 2024 р, м.Луцьк) /упоряд. Н.А.Поліщук. Луцьк: Волинський ІППО, 2024. С.7-12.
3. Інноваційні технології супроводу реалізації базової середньої освіти в умовах реформування НУШ / за заг.ред. В.С.Поуль, А.В.Сазонової. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. 108 с.
4. Казмірчук Н.М. Створення безпечного освітнього середовища: протидія булінгу. Безпечне освітнє середовище як умова навчання, соціалізації та самореалізації дитини: зб. ст. наук.-практ. конф. (29 березня 2024 р, м.Луцьк) /упоряд. Н.А.Поліщук. Луцьк: Волинський ІППО, 2024. С.44-49.
5. Курило В.С., Караман О.Л., Степаненко В.І. Критичне мислення і протидія маніпулятивному впливу в контексті безпеки особистості в інформаційно-психологічному вимірі війни. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. 2023. Випуск 60. С.167-173.
6. Луцьок А.М. В.О.Сухомлинський про безпечне психологічне освітнє середовище. Безпечне освітнє середовище як умова навчання, соціалізації та самореалізації дитини: зб. ст. наук.-практ. конф. (29 березня 2024 р, м.Луцьк) /упоряд. Н.А.Поліщук. Луцьк: Волинський ІППО. С.93-97.
7. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С.Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
8. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»: методичні рекомендації / Укл. Т.В.Деміракі, за заг. ред. В.В.Стойкової. Миколаїв: ОІППО, 2018. 36 с.
9. Парфілова С.Л., Кондратюк С.М., Алексєєнко А.Г. Особливості розвитку усного мовлення молодших школярів на основі тексту. Інноваційна педагогіка. 2023. Випуск 59. С.50-54.
10. Товканець Г.В. Застосування методу ситуаційного аналізу у початковій школі. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Випуск 2 (51). С.175-179.
11. Товканець Г.В., Сідор Ю.І. Освітнє середовище початкової школи у формуванні ціннісних орієнтацій молодших школярів. Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука». 2023. Випуск 2 (35). С.224-231.
12. Товканець О.С. Педагогічні умови забезпечення здоров'язберігаючого середовища закладу освіти. Науковий вісник Ужгородського університету Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Випуск 2 (51). С.180-183.
13. Хорошковська-Носач Т. П. Система вправ і завдань для формування в учнів 1–4 класів усного мовлення на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин: методичні рекомендації. Київ: Педагогічна думка. 2022. 69 с.
14. Berne E. Transactional Analysis in Psychotherapy: The Classic Handbook to its Principles. London: Condor, 1961. 192 p.

References

1. Bilychko, V.A., & Tovkanets, H.V. (2022, October). Osvitnie sere dovishche yak dydaktychny resurs efektyvnosti navchannia [Educational environment as a didactic resource for learning effectiveness]. *Osvita i formuvannia konkurentospromozhnosti fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsii – Proceedings of international scientific conference* (pp.53–54). MDU. [in Ukrainian].
2. Vitiuk, V.V. (2024). Psykholoho-pedahohichna pidtrymka osobystosti v umovakh suchasnoho osvitnoho sere dovishcha [Psychological and pedagogical support of the individual in the conditions of a modern educational environment]. *Bezpechne osvitnie sere dovishche yak umova navchannia, sotsializatsii ta samorealizatsii dytyny – Proceedings of international scientific conference* (pp.7–12). Volynskiy IPPO. [in Ukrainian].
3. Poul, V.S., & Sazonova, A.V. (Eds.). (2021). *Innovatsiini tekhnologii suprovodu realizatsii bazovoi sere dnoyi osvity v umovakh reformuvannia NUSH*. [Innovative technologies for supporting the implementation of basic secondary education in the context of the reform of the New Ukrainian School]. Viddil informatsiino-vydavnychoi diialnosti. [in Ukrainian].
4. Kazmirchuk, N.M. (2024, March). Stvorennia bezpechnoho osvitnoho sere dovishcha: protydia bulinhu [Creating a safe educational environment: combating bullying]. *Bezpechne osvitnie sere dovishche yak umova navchannia, sotsializatsii ta samorealizatsii dytyny – Proceedings of international scientific conference* (pp.44–48). Volynskiy IPPO. [in Ukrainian].
5. Kurylo, V.S., Karaman, O.L., & Stepanenko, V.I. (2023). Krytychne myslennia i protydia manipulyativnomu vplyvu v konteksti bezpeky osobystosti v informatsiino-psykholohichnomu vymiri viiny [Critical thinking and counteraction to manipulative influence in the context of personal security in the war informational and psychological dimension]. *Innovatsiina pedahohika*, 60, 167–173. [in Ukrainian].
6. Lutsiuk, A.M. (2024, March). V.O.Sukhomlynskyi pro bezpechne psykholohichne osvitnie sere dovishche. [V.O.Sukhomlynskyi about a safe psychological educational environment]. *Bezpechne osvitnie sere dovishche yak umova navchannia, sotsializatsii ta samorealizatsii dytyny – Proceedings of international scientific conference* (pp.93–97). Volynskiy IPPO. [in Ukrainian].
7. Vashulenko, M.S. (Ed.). (2011). *Metodyka navchannia ukraiynskoi movy v pochatkovii shkoli* [Methodology of teaching the Ukrainian language in primary school]. Litera LTD. [in Ukrainian].
8. Stoikova, V.V. (Ed.). (2018). *Modeliuvannia osvitnoho prostoru v umovakh realizatsii kontseptsii «Nova ukrainska shkola»* [Modeling the educational environment in the context of implementing the «New Ukrainian School» concept. OIPPO. [in Ukrainian].
9. Parfilova, S.L., Kondratiuk, S.M., & Aleksieienko, A.H. (2023). Osoblyvosti rozvytku usnoho movlennia molodshykh shkoliariv na osnovi tekstu [Peculiarities of the development of oral speech of younger schoolchildren based on text]. *Innovatsiina pedahohika*, 59, 50–54. [in Ukrainian].
10. Tovkanets, H.V. (2022). Zastosuvannia metodu sytuatsiynoho analizu u pochatkovii shkoli [Application of the situational analysis method in elementary school]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 2 (51), 175–179. [in Ukrainian].
11. Tovkanets, H.V., & Sidor, Yu.I. (2023). Osvitnie sere dovishche pochatkovoi shkoly u formuvanni tsinnisnykh oriientatsii molodshykh shkoliariv [The educational environment of primary school in the formation of value orientations of younger schoolchildren]. *Osvita i nauka*, 2 (35), 224–231.
12. Tovkanets, O.S. (2022). Pedahohichni umovy zabezpechennia zdoroviazberihaiuchoho sere dovishcha zakladu osvity [Pedagogical conditions for ensuring a health-preserving environment in an educational institution]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Pedagogy. Social Work*, 2 (51), 180–183. [in Ukrainian].
13. Khoroshkovska-Nosach, T.P. (2022). *Sistema vprav i zavdan dlia formuvannia v uchniv 1–4 klasiv usnoho movlennia na urokakh ukraiynskoi movy v zakladakh zahalnoi sere dnoyi osvity z navchanniam movamy natsionalnykh menshyn* [A system of exercises and tasks for developing oral communication skills in Ukrainian language lessons for students in grades 1–4 in secondary education institutions with instruction in the languages of national minorities]. Pedahohichna dumka. [in Ukrainian].
14. Berne, E. (1961). *Transactional Analysis in Psychotherapy: The Classic Handbook to Its Principles*. Condor.

Статус статті:

Отримано: 08.02.2025 Прорецензовано: 16.02.2025 Прийнято: 15.04.2025

Tovkanets Hanna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Head of the Department of Theory and Methods of Primary Education
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

FORMATION OF A SAFE PSYCHOLOGICAL ENVIRONMENT AT THE LESSONS OF LANGUAGE AND LITERARY EDUCATIONAL FIELD IN PRIMARY SCHOOL

Abstract. Psychological comfort and safety contribute to the improvement of the educational process, increasing the level of motivation for learning among schoolchildren, removing psychological barriers, and directing energy toward education. The purpose of the article: to identify forms and methods of pedagogical activity to ensure a psychological environment through innovative lessons in the language and literary educational field in primary school. The following scientific research methods were used: the study of scientific research - to clarify theoretical information on the formation of a safe educational environment in primary school, in particular in the lessons of the language and literary educational field; systematization - to identify the features of the use of innovative technologies in the lessons of the language and literary educational field; prognostic - to determine the prospects for the development of a safe educational environment in primary school; generalization - to formulate conclusions. The organization of a safe educational environment in an educational institution in the lessons of the language and literary educational branch is substantiated as an active prevention of problematic, destructive development of the student at school; effective application of appropriate teaching methods. The requirements for a lesson in the language and literary educational branch in primary school are systematized to ensure a positive psychological safe environment: explanation of new material based on the subjective experience of the student based on the technology of personally oriented learning, the use of dosed multi-level tasks for independent work; inclusion in the content of the lessons of exercises, texts, tasks that ensure the formation of awareness of the importance of education and training and the preservation of psychological health; use of methods that promote the activation of initiative and creative self-expression of students, methods aimed at self-knowledge and the development of intelligence, emotions, communication, imagination, self-esteem and mutual appreciation.

Keywords: safe psychological environment, language and literary educational field, teaching methods, primary school, lesson.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>